

rihsel olgu hala. Malum I. Dünya Savaşı sürecinde kurulan birçok devlet ve rejim 1990'lardaki çalkantıyı atlatamadı. Ya yıkıldı ya köklü dönüşüm geçirdi. Hiçbiri değilse de Sovyetler Birliği yıkıldı. Hani daha Yugoslavya'yı vesaire söylemiyorum, Sovyetler Birliği yıkıldı. Dolayısıyla bütün bu süreçleri Lozan Antlaşması'nın sağ atlatmasının tesadüf olmadığını düşünüyorum. Yani bu demek ki, çok daha yapısal bir yerlere te kabül ediyor. Sadece iç toplumsal dinamikler açısından değil, uluslararası sistem açısından da. Dolayısıyla yine yapısal verilerle analiz yapıldığında da durumun kısa ve orta vadede pek değişeceğini öngörmüyorum. Fakat iç politik tartışmalarda "nüfus sayımı yapmak" isteyenler için, bu tabirle ne demek istediğimi herkes çok iyi anlıyor sanırım, çok önemli bir katalizör veya araç olduğunu da düşünüyorum. Yani bununla ilgili bir cümle ya da tartışma attığınızda ortaya, saflar hemen belli oluyor ve siz de tekrar nüfus sayımını yapmış bir iktidar ya da muhalefet odağı olarak yola devam edebiliyorsunuz. Zaten popüler ve popülist güncel tartışmaların bunun dışında bir işlevi olduğundan çok da emin değilim.

Sabrınız için teşekkür ederim.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Çok çok teşekkür ediyoruz Erdem hocam. Böylece biz de hem Lozan Antlaşmasının uluslararası hukuktaki ve Türkiye'nin Avrupa kıtası ile ilişkilerindeki yerini daha net anlamış olduk. Hem de günümüze yönelik politik veya diğer açılardan sözleşmenin önemi ve etkileriyle ilgili nasıl bir gelişme olabilir, bunu izah ettiniz. Çok çok teşekkür ediyoruz.

Tüm konuşmacı hocalarımıza verdikleri değerli bilgi ve katılımlarından dolayı Derneğimiz ve şahsim adına teşekkür ediyorum. Kalan sürede katılım gösteren değerli konuklarımızın soru ve katkılarını almak istiyoruz.

İlk soru **Şevval İlayda Ordu**'dan geldi, soru şu;

Ceren Zeynep Pirim Hocamıza sorum, 1856 Paris Barış Antlaşmasında Avrupa Devleti olarak nitelendirilen Osmanlı'nın devam eden devleti olarak uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş Türkiye Cumhuriyeti için, bu nitelendirme Avrupa Birliği üyeliği stratejik hedefi açısından nasıl bir hukuki etkiye sahip olabilir? Bu sıfat, Hocamızın görüşüne göre, hukuki bir argüman olarak ele alınabilecek ağırlığa sahip midir?

Prof. Dr. Selda Çağlar

Soru Ceren Zeynep Pirim hocamıza sorulmuş. Fakat Zeynep Pirim önemli bir mazereti nedeniyle 18.30 gibi ayrılmak zorunda olduğunu belirtmişti, maalesef toplantıdan ayrıldı. O nedenle Ceren hocamızın sorusunu başka bir hocaya sormak isterseniz yazın lütfen, ona iletelim... Ya da derseniz hocalarım, Reşat hocam ve Erdem hocam bu soruyu sizlere de yöneltebiliriz. Cevaplamak isterseniz, ilgiyle dinleriz.

Prof. Dr. Erdem Denk

Reşat hocam, konuşma sırası sizde aslında. İsterseniz ben ondan sonra cevaplayayım.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Buyurun Reşat hocam.

Doç. Dr. Reşat Bayer

Yok hocam, benim de bir önceliğim yok. Stratejik hedef açısından, tabii ben hukuk hocası olmadığım için hukuk boyutu nasıl bir etkiye sahip olabilir konusunu yanlış bir yere çekmek istemiyorum. Benim bu soruya yaklaşımım, sonuçta bir devamlılık olduğuna göre Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Birliğine başvurması, üyelik sürecinde ilerlemesinde ben bunu bir sıkıntı veya bir sorun yaratacak konu olarak görmüyorum. Fakat tarihsel nedenler, konular var. Erdem hocamızın daha evvel de bahsettiği gibi. Mesela uluslararası ilişkilerde genel olarak son zamanlarda daha popüler olan postkolonyal veya ırk tarzı konulara girecek olursak, hatırlarsanız bizim savaşta kazandığımızı siyasi antlaşmalarla geri alabileceklerini iddia edenler vardı. Örneğin İngiliz lider Curzon, Amerikalılara işte doğulularla, oryantallerle nasıl müzakere edileceğini öğreteceğim tarzı söylemlerde bulunmuştu. O açıdan farklı bir süreçti, farklı bir dönemden sonra bazı arka planda görüşleri vardır, yoktur o ayrı bir şey. Barbar Türk imajı tarzı Avrupa Birliği'ne başvurmamız açısından bir sorun teşkil etmez. Ama sıkıntılar var mı Avrupa Birliği sürecinde o tabii tartışılabilir. Erdem hocama ben geri paslayayım, belki o daha iyi, kapsamlı bir cevap getirebilir.

Prof. Dr. Erdem Denk

Estağfurullah hocam, ben de kendi açımdan konuşmuş olayım. Hukuken buradan bir sonuç çıkacağını zannetmiyorum, ama siyaseten lehte olacağından çok aleyhte olur. Onun için belki fazla argüman için oradan yürümek gerekiyor. Çünkü hani homojen bir Avrupa olduğunu söylemek zor olmakla birlikte, Avrupa Birliği tartışması içerisinde Osmanlı geçmişinin bir tarafında birbirlerine karşı bakışları açısından olumlu yönlerden çok olumsuz şeyler çağrıştırdı hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla bu olumsuzluğu devreye sokmanın, Avrupa Birliği üyeliği açısından lehte bir şey olacağını pek zannetmiyorum. Zaten işin esası, kısa, orta ve belki uzun vadede bahsettiğim yapısal koşullar değişmediği sürece, Türkiye-Avrupa ilişkisinin bu dengede devam edeceğini, yani bu marj içinde ne kopan ne doğrudan doğruya ilişkileri birincil seviyeye yükselten düzeyde devam edeceğini düşünüyorum. Onun için de fazla etkisi olmayacaktır.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Çok teşekkür ediyoruz cevaplarınız için. Ben başka soru göremiyorum.

Prof. Dr. Erdem Denk

Hocam bir el kalktı ben gördüm.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Pardon, ben konuşmalara o kadar odaklanmışım ki, göremedim. Dinliyoruz Asyahan.

Asyahan Kardeş

Merhabalar, ben Asyahan Kardeş. Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Hukuk Bölümü 3. Sınıf öğrencisiyim. Reşat hocanın ve Bertil hocanın öğrencisiyim, sanırım bir ömür boyunca da öyle olacağım. Bertil hocaya bir sorum olacaktı benim. Gayrimüslim ifadesi ışığında Türkiye'de 'ki sünni olmayanlara veya farklı mezheplere Lozan'ın tanıdığı hakları merak ettim, ayrıca bu kavramı nasıl yorumlayabiliriz?

Prof. Dr. Bertil Emrah Oder

Evet şimdi bazı hükümler bakımından söz gelimi genel eşitlik ilkesi bakımından ya da anadilde eğitim bakımından aslında çok da kavrayıcı ve kapsayıcı ifadeler var. Dolayısıyla bu çok daha uzun bir tartışma konusu da olabilir. Fakat süremiz de sınırlı diye ben çok fazla giremedim. Türkiye’de anadilde eğitim konusunda tartışmalar özellikle 2000’li yılların başında çok daha yoğun yaşandı. Bu bağlamda Lozan Antlaşması da, özellikle 2001 Anayasa değişikliklerinden sonra yeniden gündeme geldi ve bir tartışma konusu oldu. Öncelikle eğitim hakkını önceleyen tartışmalar yapıldı, fakat bir yandan da örneğin yine 2000’li yılların başında yapılan reformlarda yargılama aşamasında çevirmen bulundurulması, yani yargılanma sürecinde kişinin bir çevirmenin eşliğinde anadilinde konuşabilmesi, yine Lozan temelinde yapılan birtakım tartışmalarla büyük çapta şekillendi. Fakat buradaki en önemli nokta, dediğim gibi eğitim hakkı, anadilde eğitim üzerine yapılan tartışmadır. Tabi Türkiye bakımından da bu 2000’li yılların başına baktığımız zaman Avrupalılaştırma olgusunun önemli bir siyasi gündem oluşturduğunu görüyoruz. Yani Avrupa Birliğine katılım süreci ve Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde, Kopenhag kriterlerine uygun şekilde insan hakları standartlarınının yaşama geçirilmesi... Burada Türkiye bakımından Avrupa’nın tabi olduğu sistemde bir Avrupa Çerçeve Azınlık Sözleşmesi de var. Avrupa Birliği’nin Türkiye ilerleme raporlarında o yıllardan başlayarak bu çerçeve sözleşmeye taraf olunması da gündemdedeydi, böyle bir öneri de vardı. Yine bu çerçevede Lozan’daki birtakım güvencelerden yola çıkarak farklı azınlık kümelerine hakların tanınması mümkün olabilir mi, yani Türkiye tamamen temel nitelikte bir uluslararası kurucu bağıt çerçevesinde zaten iç hukukunda bu güvencelere sahip mi değil mi tartışmaları da yapılmıştı. Fakat bu tartışmaların en önemli yapısal unsuru dediğim gibi anadil, resmi dil tartışmalarıydı. Yani o yıllara ilişkin belki arşiv çalışması yapılırsa ilginç sonuçlara, bulgulara da ulaşılabilir. Özellikle hem Baskın Oran hocanın hem de Elçin Aktoprak hocanın bu konuda bayağı kapsamlı çalışmaları var. Ama tabii yine bu noktada kamuoyunun gündeminde Lozan’ın bu bakış açısıyla anlaşılmasında Baskın Oran hoca öncülüğü dikkate alınmalıdır diyebiliriz.

Asyahan Kardeş

Çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Bertil Emrah Oder

Rica ederim.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Teşekkür ediyoruz hocam. Başka bir soru göremiyorum. Son söz olarak bir şey eklemek isterseniz, siz konuşmacılara verelim sözü. Buyurun İbrahim hocam, sizden başlayalım.

Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu

Teşekkürler. Şimdi bu son soruyla ilgili olarak Bertil hocanın isabetle hem konuşmasında ayrıntılı olarak açıkladığı, hem de yanıt verirken açtığı konu hakkında biraz konuşmak istiyorum. Belki hani tamamlayıcı öge olarak; Ecevit başbakanlığındaki koalisyon hükümeti döneminde 2001 Anayasa değişikliğinde dil yasağının kaldırıldığını, Kopenhag kriterleri sürecinde üç uyum yasası çıkarıldığını belirtmek gerekir. Üçüncü paket, yani sonuncuydu zaten. 8 Ağustos 2002’de çıkarılan mahalli dil ve lehçelerin öğrenilmesi üzerine. Böylece o kültürel haklar o zaman tanımlandı. Hatta daha sonra bunu Adalet ve Kalkınma Partisi’nin kapatılma davası bağlamında biz yaptık diye resmi bir Anayasa Mahkemesi kararına resmi bir yalan da geçti aslında. Fakat bu önceki hükümet zamanında başlamıştı ve o süreç gerçekten önemli bir süreç. Bertil hocanın da vurguladığı gibi, aslında Lozan Antlaşmasındaki 37-45. maddeler gayrimüslimlerle sınırlı değil. Çünkü orada özne olarak tüm Türk uyrukları var. Türkiye’de oturan herkes var. Türkçeden başka dil konuşan Türk uyrukları var ki; bu özellikle adil yargılanma hakkı açısından sonraki gelişmelere ışık tuttu. Bertil hocanın da belirttiği gibi, Antlaşmanın bütünlüğüyle ilgili olarak da şunu söyleyebilirim; Lozan’ı bütün hükümleriyle 100. yılında modernize etmek ya da işte 21. yüzyılın gerekleri doğrultusunda, ışığında yorumlamak mümkün değil. Ancak, özellikle insan haklarının, insan hakları biliminin doğduğu 100 yıl sonra çok daha rasyonel temellerde yorumlanması gerekirdi, işte eşit yurttaşlık vurgusunda görüldüğü gibi.

Tabi ben de hemen şunu belirteyim ki; özellikle konuşmacıları ne kadar titizlikle, özenle ve isabetli bir biçimde belirlediğimizi bir kez daha gördüm burada. Konuşmalar birbirini tamamladı, çok zengin malzemeler getirdi. Ama bir kez daha şunu fark ettik. Lozan aslında, 100 yıllık Lozan, hak ettiği ölçüde tartışılmadı. Üzerine yazılmadı ve hakkı verilmedi. Ben şimdi Almanya’yı, Fransa’yı veya İtalya’yı düşünüyorum,

böyle bir belgeye sahip olan... Anayasa hukukundan uluslararası ilişkilere, siyasal tarihten genel tarihe kadar yüzlerce tez yazılırdı, doktora tezi. Ama bizde ne kadar, onu bile bilmiyoruz. Dolayısıyla bizim çapımızda bu toplantının en azından bilgi eksikliğine bir katkı sunması ve ikinci yüzyıla doğru bu tartışmaların, bu kısa zamanda dakikalarla yarıştığımız bir ortamda dile getirilen hususların çok daha geniş eksenli olarak tartışılması için bir tür fikir oluşturmasını, bir kibrit ateşi olmasını diliyorum bu vesileyle. Lozan, tarih ve coğrafyanın bu kadar kendine özgü buluşması ki; bir başka yerde böyle bir buluşma da herhalde olamazdı. Şimdi bununla bağlantılı bir hususa belki değinilebilir. Ama ona geçmeden tekrar vurguluyorum. Eğer Kopenhag kriterleri devam edebilmiş olsaydı Bertil hocanın belirttiği gibi, belki de bu son yirmi yılda insan hakları alanında olduğu gibi, bu konuda da daha rasyonel tartışmalar yapabilecektik diye düşünüyorum,

Son değinmek istediğim konu şu. Özellikle bu toplantının yapılmasında öncü arkadaşımız olan, meslektaşımız Profesör Didem Yılmaz'ın aramızda olmayışı. Profesör Didem Yılmaz yakın geçmişe kadar, birkaç hafta öncesine kadar Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı başkanıydı. Bir gün kendisi ansızın sözleşmesinin uzatılmadığını öğreniyor, gerekçesiz olarak üniversite dışında buluyor kendisini. Tabi ki bizim konumuzla ilgisi olması, biz Anayasa Hukuku Araştırmaları Derneğiyiz ve Türkiye'de hukuk devletinin, demokrasinin, insan haklarının geliştirilmesi konusunda son derece yoğun bir çaba gösteriyoruz. On üç yıldır bu çabamız devam ediyor ve giriş konuşmamda da belirttiğim gibi, özellikle Türkiye'nin oluşumunu, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu özetleyen o beş yıl, 1919'dan 1924'e kadar olan süreç için çok özel, özgün projelerimiz var. İşte bu toplantı da onun mütevazı bir parçası. Üyelerimiz ve meslektaşlarımızla yaptığımız bütün çalışmalarımız Türkiye'de hukuk devletinin kurulması, inşa edilmesi, insan haklarına saygı gösterilmesi adınadır. Ama bir meslektaşımızın bu şekilde ve aynı zamanda Anayasa-Der başkan yardımcısının böyle bir işlemle, hukuka aykırı, hukuksuz bir işlemle karşı karşıya bulunması bizleri son derece üzmüştür. Tabi ki bütün arkadaşların dileği, hepimizin dileği, onun bir an önce üniversiteye dönmesi ve bu hukuksuzluğun giderilmesidir diyorum. Tekrar bu katılımınız için, katkılarınız için teşekkürlerimi iletmem istiyorum. Sağ olun, var olun. Herhalde Selda hoca son uyarılarını yapacak, bizim bu konuşmalarımızı yazıya dökmemiz için. Teşekkürler hepimize.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Bertil hocam buyurun, siz de bir son söz söyleyebilirsiniz. Biraz daha zamanımız var.

Prof. Dr. Bertil Emrah Oder

Çok teşekkürler hocam. Ben de tabii sevgili meslektaşım Didem Yılmaz'ın yeniden aramızda olmasını yürekten diliyorum ve görevine de bir an önce kavuşmasını diliyorum. Doktora sürecinden beri tanıdığım, çok değer verdiğim bir meslektaşım. Hem kamusal tartışmalara hem de akademik yazına önemli katkılar sunmuş, seçkin anayasa hukukçularından bir tanesinin yaşadığı bu üzücü durum hepimizin yarası olarak karşımızda duruyor.

Lozan bakımından ben bir konferans vesilesiyle Lozan'a gittiğimde iki ayrı yer vardı Lozan Antlaşmasının o tarihselliğini yaşayabilmek için. Sadece bir tanesini ziyaret edebildim, çok sınırlı bir süre kalmıştım. O da bu görüşmelerin yapıldığı bir otel, şunda otel olarak kullanılan, göle bakan, çok çok güzel bir mekan. Bir fırsat olursa, eğer şu ekonomik güçlükler aşılsa, birtakım imkanlar, değişim programları, konferans imkanları, bir fırsat olursa, herkese oraya gitmesine salık veriyorum. Oelde çok güzel fotoğraflar var, salonlar aynen korunmuş. O salonlara girebiliyorsunuz, bomboş salonlar ve hayal kurabilirsiniz. Orada Lozan'da İnönü nasıl hissetti, ne yaptı, nerede oturdu, onunla aynı salondaymış gibi duyguları yaşayabilmek için de çok güzel mekanlar. Fakat çok az açıklama var, yani keşke Türkiye biraz daha işin içinde olsaymış da, özellikle Dışişleri daha fazla yazılı açıklamalarla katkı verseymiş, çünkü süreç Türkiye için çok önemli. Orada kendini gösterebilseymiş diye düşünüyor insan. Diğer yandan bu otelde İnönü'nün bir fotoğrafı var. Bu resmi bir fotoğraf değil. Gölde kürek çekerken bir fotoğraf. Ben o fotoğrafı unutamıyorum. Çok güzel bir fotoğraf. Çok güzel çocuksu bir sevinç var İnönü'nün yüzünde ve bir coşku var. Biraz da hınzır bir bakış var. Yani bütün bu atmosfer içinde benim aklımda kalan en değerli anlardan bir tanesi o fotoğraf. Telefonumla da çektim fotoğrafı aklımda kalsın diye. O hınzır, o çocuksu ve o afacan bakışı, belki de o müzakereelerde, o çetin görüşmelerde elde edilen kazanımlarla ilgili. Belki de hani bir rahatlama anının heyecanı. Bilemiyorum hangisi, nasıl yorumlayacağımıza bağlı. Ama bu gözlemi de, bu anıyı da sizlerle paylaşmak istedim. Dediğim gibi bir fırsat olursa bütün bu ekonomik güçlükler aşıldığında veya bir imkan doğarsa oraya gitmenizi özellikle salık vereceğim.

Ve o kurucu antlaşmamıza doğum gününde çok yaşa, nice yıllar, iyi ki varsın demek istiyorum. Bu şekilde antlaşmayı andığımız için de derneğimiz adına büyük bir sevinç ve mutluluk duyuyorum. Çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Biz çok teşekkür ediyoruz hocam. Bize de yaşattınız otelin atmosferini ve özellikle İnönü'nün o fotoğrafını. Erdem hocam sizi dinleyelim.

Prof. Dr. Erdem Denk

Teşekkür ediyorum davet için, ekleyeceğim bir şey yok. Çok sağ olun.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Biz çok teşekkür ediyoruz. Reşat hocam, buyurun, söz sizde.

Doç. Dr. Reşat Bayer

Sadece daha evvel değinemediğim uluslararası örgütler açısından yani Lozan Barış Antlaşmasıyla bağlantılı olarak şunu eklemek istiyorum. Yunanistan bir tarafta ama diğer taraftan İngilizlerle çözülemeyen ve ertelenen Musul konusu, bizim Lozan Barış Antlaşmasından sonra uluslararası örgütlere katılmamız sürecini de etkiliyor. Bunun da günümüze kadar gelen uluslararası kuruluşlara karşı bir huzursuzluğumuz, rahatsızlığımız, bunların aleyhimize çalışabileceği konusundaki yaklaşımları...Yani Milletler Cemiyetine daha geç katılmamız, bizim belki günümüzde uluslararası kuruluşlara karşı genelde endişeli bakmamızı sağlıyor. Böyle düşünecek olursak, İnönü'nün de Lozan'da bu azınlıklar antlaşmalarıyla bağlantılı bazı maddelerde yaşadığı tartışmaların birazı da Milletler Cemiyeti garantisi altında olsun mu olmasın mı konusudur. Ülkemizde günümüzde de devam eden uluslararası örgütlere karşı bir huzursuzluk, tedirginlik gözlemliyoruz. Ben de bu kadar söyleyeyim. Çok teşekkürler tekrar her şey için.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Biz çok teşekkür ediyoruz. Şimdi soru-cevap kısmını geçmiştik ama birkaç dakikalık bir süremiz hala var. Uğurcan Öztürk bir soru iletti. Bertil hocaya ve katkı sunabilecek diğer hocalarımıza hitaben.

Uğurcan Öztürk

Bertil Hocamıza (ve katkı sunmak isteyecek diğer hocalarımıza) sorum: İnsan haklarının mütekabiliyet esası dışında anlaşılması, en azından mülkiyet gibi daha "hafif" hakların ihlalinin sınırlandırılması için uygulanabilecek bir baskı unsurunu ortadan kaldırmaz mı? Örneğin; A devleti, B devletinin kendi ülkesindeki vatandaşlarına karşı sistematik bir kamulaştırma politikası gütmenden önce, B devletindeki kendi vatandaşlarının akıbetini düşünmez mi?

Prof. Dr. Bertil Emrah Oder

Mütekabiliyet ilkesine ilişkin bir soru. Yani mütekabiliyet ilkesinden vazgeçiş acaba mülkiyet hakkı gibi böyle ihlallerin daha az tartışıldığı alanlarda olumsuz sonuç doğurmaz mı diye bir ifadesi var meslektaşımızın veya öğrencimizin, bilemiyorum tanımadığım için. Evet böyle bir etkisi olabilir. Ama tabii mütekabiliyet ilkesinin insan hakları antlaşmaları bakımından kabul edilmemesinin koruduğu bambaşka bir hukuksal ilke var aslında. İnsan hakları konusunun herhangi bir karşılıklılık ilişkisine, yani al-ver ilişkisine veya herhangi bir koşula bağlanamaması gerekli. Yani insan haklarının kendiliğinden evrensel bağlayıcılığa sahip olacak şekilde düşünülmesi, insan hakları değerini önceleyen asıl yaklaşım bu. Sen yaparsan ben yaparım gibi, böyle bir al-ver ilişkisi, bir karşılıklılık, bir bağımlılık çerçevesinde düşünülmemesinin koruduğu daha erdemli bir tutum var burada. Dolayısıyla eğer insan haklarına ilişkin güvencelerin normatif değerini savunuyorsak, bunların herhangi bir siyasi pazarlık, müzakere ve koşula bağlı olmaksızın kendiliğinden yerine getirilmesi zorunluluğu var. Aksi takdirde bu hakların araçsallaştırılması, pazarlığa konu edilmesi gibi kötü anlamda bir siyasallaşmanın girdabına ve o tuzağa da kapılmak söz konusu olabilir. Dolayısıyla burada karşılıklılığın değil, uluslararası kamu hukuku literatüründe ileri sürüldüğü gibi paralel yükümlülüklerden söz edilmelidir. Özellikle Lozan tarzı antlaşmalar bakımından buradaki mütekabiliyet değildir, ama paralel yükümlülüktür diyen yazarların da olduğunu hatırlatmak gerekir.

Prof. Dr. Selda Çağlar

Teşekkür ediyoruz hocam. Böylece toplantımızı tam zamanında tamamlamış oluyoruz. Ben de İbrahim hocanın söylediği, konuşmacıların seçilmesi ve siz konuşmacılarımızın seçtiği konular anlamında hakikaten çok değerli isimlerle birlikte olduğumuzu görüyorum. Bu açıdan

toplantının hem verimliliğinin hem de etkinliğinin çok yükseldiğini düşünüyorum. Katılımcıların bir çoğunun derneğimiz üyesi, yani anayasa hukuku alanında çalışan akademisyenler olduğu düşünülünce, bizlerin siz uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk hocalarıyla birlikte olması, konuya bu yönden de bakmaları son derece ufuk açıcıydı. Çok çok teşekkür ediyorum katıldığımız için.

Şimdi İbrahim hocam yazılı metin dedi, ama biz toplantıyı deşifre edip bunu bir metin olarak da çıkartabiliriz belki. Yani kayda aldığımız konuşmaların dökümü yapılabilir. Bu konudaki kararımızı siz konuşmacılarımıza en kısa sürede iletiriz.

Tüm katılımcılara hafta sonuna girdiğimiz günün değerli saatlerini bizimle geçirdiğiniz için çok çok teşekkür ediyoruz. Nice toplantılara diyorum. Hepinize sevgiler, saygılar, selamlar.